

3305
3-67

№ 37

17 გიორგობისთ. 1913 წ.

ქართული
ბიბლიოთეკა
მიიღება ხელის მოწმობა

წლიური ფასი

== 3 მან. ==

წლის დამლევაზე 50 კ.

ცალკე ნომერი 5 კაპ.

რედაქცია ღიაა 10—1 საათ.

უმჯავლ კვირეული საზოგადო-ეკონომიური და სალიბერატორუ შურნალი

წელიწადი მერამ

მისამართი: თბილისი, Габаевский пер. № 3 რედაქცია „კლდე“. დეპეშისა: თბილისი კლდე.

1. პარტიუი საშუალება. — ა—ისა.	10. პატარა ფელეტონი. — გორელია.
2. მამაშვიდური რჩევა. — ნ. ნიკოლაძისა.	11. პასტერის ანსტი-ტუტის იუბილეი. — მედიკისა.
3. ილია ჭავჭავაძის ძეგლი. — . . . ახალმოსულისა.	12. სრ. რუსეთის მურხეთა კრება ქ. კიევში. — . . . გ. ნამორაძისა.
4. პრესა.	13. გახსენებუდი. — . მაგმაძისა.
5. ქურთაის ნატურა. დექსა — . . . მაგმაძისა.	14. მაცივარი. — . დ. ამიერიასა.
6. ბეგია. . მათხ. — დ. კასრაძისა.	15. შეცდამა თუ პლაგიატი? — . . . ნარგიზისა.
7. ზერის მოსაყადი. — სოფლის მეურნესი.	16. სარევი.
8. უკანასკნელი ამბები.	
9. საქართველთს ახალი მიკრობი. — . . . ნარისა.	

ს ა რ ჩ ე ვ ი:

პარტიუი საშუალება

ჩვენი მიწათმფლობელობა განსაცდელშია. დღე არ გაივლის, რომ ქართველის მამული უცხოთა ხელში არ გადავიდეს გაზეთები ჩხოლოდ მსხვილ მამულების შესახებ ლაპარაკობენ, ისეთებზედ, როგორც არიან ამას წინად გაყიდული მამულები თავ. ამილახვრებისა გორის მაზრაში და კუზელისა ბორჩალოში. მაგრამ გაზეთები არაფერს მოგვითხრობენ იმ წვრილ ოპერაციებზედ, რომლებიც დღითი დღე ხდება ჩვენი ქვეყნის სხვა და სხვა ადგილებში. იყიდება არა მარტო დიდი მამულები,

არამედ პატარა მამულებიცა. მაშასადამე მამულების პარტიობით ვაქრობა მთელ საქართველოში სწარმოებს. ცხადია, ასეთი საქციელი ქართველ მემამულეთა თავისთავად ანტიპარტიული საქმეა. მაგრამ ჩვენ სიმართლეს უღალატებდით, თუ სხვა მიზეზთა შორის, იმ მიზეზზედაც არ მიუთითებთ, რომელიც ამასთანავე უმთავრეს მიზეზადაც მიგვაჩნია ამ არა სასურველი და დამღუპველი მოვლენისა. მთავარი მიზეზი ამისა ჩვენი მამულების შემოუსაფლიანობა და დევალიანებაა. უკანასკნელი ნაჭერის გადასარჩენად მემამულე ხშირად იძულებულია სხვა დანარჩენი მამული გაჰყიდოს.

მიწათმფლობელობის სურათი ჩვენში ორნაირია. ერთი სავესებით შეეხება დასავლეთ საქართვე-

ბიბლიოთეკის აღწერა

საქართველოს

ნარგიზისა

97

ლოს, მეორე აღმოსავლეთს. ქუთაისის გუბერნიაში მიწათმფლობელობის პარცელიაცია არსებობს და პარცელიაცია საუკეთესო სისტემაა მამულის შენარჩუნებისა. ჯერ კიდევ რეფორმების შემოღებამდე იქაურმა გლეხობამ ძრავალი მიწა შეისყიდა. წვრილს მიწათმფლობელობას თან მოჰყვა კულტურის ინტენსიობა და მაშასადამე შემოსავალიც. დასავლეთ საქართველოს მამულებს ისეთი ფასი და შემოსავალი აქვთ, რომ იგი მძიმე იპოთეკასაც ჯერ-ჯერობით ადვილად იტანს. ექვი არ არის მამულები იქაც იყიდება, მაგრამ ეს აიხსნება ალებ-მიცემობის უნივერსალურ კანონით, და რაკი დასავლეთ საქართველოში უცხო ელემენტს ადგილი არა აქვს, მამულების გაყიდვა არავითარ ეროვნულ საფრთხეს არ იწვევს, იგი ისევ ადგილობრივ მკვიდრის ხელში გადადის.

სულ სხვა სურათს წარმოადგენს აღმოსავლეთი საქართველო, აქ გამეფებულია მსხვილი მიწათმფლობელობა. შემამულე ხშირად ვერ ახერხებს მიწის მოვლას, რადგანაც მისი მფლობელობა ვრცელია. შემოსავალი ყველგან ერთნაირი არ არის და არსებობს მთელი ზონები, სადაც დიდი ლატიფუნდიებიც კი არას იძლევიან. მაგალითად მაჩაბლების, ერისთვიანთი და ამილახვრიანთ ვრცელი მამულები, რომლებიც მთებში იმყოფება, შემოუსავლიანია, ვალი კი დიდი აქვთ ზედა. სახელმწიფო გადასახადი, საერობო ბეგარა, ბანკის ვალები ეს მარტო ხარჯია, გასავალი, რომელსაც ვერავითარი შემოსავალი ვერ გაისტუმრებს. ამას თან სდევს ის, რაც ასე ახასიათებს ყოველ მსხვილ მიწადმფლობელობას — უქონლობა ინტენსიურ კულტურისა. ფაქტია, რომ ქართლის ათი დესეტინა იმდენად ღირს, რაც ერთი იმერული დესეტინა. ქართლში შემამულეც და გლეხიც გაცილებით მეტსა ჰფლობს — ვიდრე იმერეთში, მაგრამ ბიუჯეტი უკანასკნელისა ხშირად გაცილებით ღონიერია. ასეთი განსხვავება მიწათმფლობელობისა განსხვავებულ შედეგსაც იწვევს და ამით აიხსნება, რომ ქართლის მამულები იყიდება. მაგრამ რამდენადაც მამულების გაყიდვა, ესე იგი ერთი მფლობელიდან მეორის ხელში გადასვლა იმერეთში არავითარ ზარალს არ იწვევს, იმდენად საზარალოა ქართლში, რადგანაც აქ მყიდველი უცხო ელემენტია. ხდება ის, რომ სრულიად ბუნებრივი ეკონომიური მიზეზები ტერიტორიალურ კრიზისს იწვევენ.

ცხადია, რომ ქართლში დიდი ეკონომიური ბოროტება ხდება და ქართველობა ყოველის საშუ-

ალებით უნდა ებრძოლოს ამ მოვლენას. მაგრამ რითი? ჩვენის აზრით ამ საკითხის გადაწყვეტა ფრიად რთულია და უნდა ვერიდოთ წერელე ზოგების წამოყენებას. ჩვენში ხშირად იციან სხვა და სხვა ფონდებზედ ლაპარაკი და სრულდება მტყუანყვება, რომ ისეთ ღარიბ ქვეყანაში, როგორც საქართველოა, ფონდებზედ და მეტადრე ისეთ ფონდებზედ ლაპარაკი, სადაც მილიონებია საჭირო, მარტო კეთილი სიტყვებია. უნდა ერთხელ და სამუდამოდ გამოვეთხოვოთ იმ აზრს, რომ ჩვენს უსახსრობაში, როცა საქართველოში არავითარი კაპიტალი, და მეტადრე თავისუფალი, არ არსებობს მიწის ფონდზედ ლაპარაკი შეუძლებელია. მაგრამ ჩვენ გვაქვს ერთი საშუალება, რომელიც, მართალია, მიწის ფონდის დაარსებაზედ არა ნაკლებ ძნელია, მაგრამ, რომელსაც სიადვილეც თან ახლავს, რადგან იგი სავსებით ჩვენს ხელშია. ჩვენის აზრით ჩვენი ხსნა იმ განსხვავებაშია, რომელსაც წარმოადგენს აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოს მიწათმფლობელობა. უნდა მოეწყოს იმერელ უმიწაწყლო გლეხის ქართლში გადმოსახლება. ამ საშუალებით ჩვენ ვიხსნით არამც თუ მარტო ქართლსა, არამედ თვით იმერეთსაც. საქმე ის არის, რომ არვინ არ ფიქრობს რა საფრთხე მოელის თვით იმერეთს, იმის გამო რომ იქ მიწის ღირებულობამ დაუჯერებელ ფასებამდე მიაღწია. ეს გამოწვეულია მიწის სივიწროვით და ხალხის სიმრავლით და ამ გარემოებამ ერთ მშვენიერ დღეს შეიძლება საშინელ კრიზისამდე მიიყვანოს იმერეთი. რაციონალური ეკონომიური სისტემა მოითხოვს მამულის შემოსავალსა და მის გასაყიდ ღირებულობის შორის ერთგვარი ჰარმონია არსებობდეს. იმერეთის მიწათმფლობელობას კი სწორედ ეს აკლია. გასაყიდი ფასი იქაურ მამულისა არავითარ დამოკიდებულებაში არ არის მის შემოსავალთან. რაქაში დესეტინა მიწა ასი და ორასი თუმანი ღირს და ნამდვილად კი განა რა შემოსავალი აქვს რაქის გლეხს? ყველამ ვიცით, რომ მიუხედავად მათის გამრჯელობისა — ნაქერალაზედ ღიმონებს ვერ მოვიყვანთ. მიწის ფასის ასეთი სიდიდე კი გადასახადების სისტემაზედ მოქმედობს და შორს არ არის ის დრო, როცა დასავლეთ საქართველოს მიწათმფლობელობაც ამ გადასახადების მსხვერპლი გახდება.

პირდაპირ განსაცვიფრებელია ის უნარი, რომლითაც დასავლეთ საქართველოს მკვიდრი მამულს იძენს. იგი სტოვებს დროებით თავის სამშობლოს, მიდის სამუშაოდ უცხო ხალხში და ქვეყანაში,

იტანს შიმშილსა და წყურვილს, მაგრამ კაპეიკს კაპეიკზედ ადებს და ფულს აგროვებს, რომ ამ ფულით მიწა შეიძინოს. აი დამახასიათებელი თვისება ჩვენის გლეხისა, რომელსაც „პროლეტარული მიდრეკილებანი“ სრულებით არ ეტყობა. ეს თვისება ფრიად საქებურია. და ისინიც, როგორც „მიწის მგლები“ ისე დასუნსულებენ და ეძებენ მიწებს მთელ ქუთაისის გუბერნიაში. მაგრამ ჩვენ უნდა აღვნიშნოთ, რომ სწორედ ესენი არიან, რომ ხელოვნურად სწევენ მიწის ფასებს დასავლეთ საქართველოში და ეს იმ დროს, როცა აქ აღმოსავლეთ საქართველოში მიწა გაცილებით იაფია და შედარებით მეტიც. ჩვენ უნდა აუხსნათ ამ გლეხს და დავარწმუნოთ კიდევ იმ კომბინაციის სარგებლობაში, რომ ორას თუმნათ, რომლითაც რაქაში მხოლოდ ერთსა ან ორ დესეტინას ყიდულობს, ქართლში ოცსა და ოცდაათ დესეტინას შეიძენს და ეს მიწები თუ უკეთესი არა უვარგისნი არ იქმნებიან. ეს იქმნება მშვენიერი საშუალება, ერთის მხრივ იმის წინააღმდეგ, რომ დასავლეთ საქართველოში ისე აღარ იზრდებოდნენ ფასები მიწებზედ, რაც ჩვენ მავნებლად მიგვაჩნია, როგორც ზევით აღვნიშნეთ, და მეორეს მხრივ ჩვენ გვეყოლებოდა ამ გლეხების სახით მზა კონტიგენტი, კანონიერი მიძღები იმ რეგალიებისა, რომელსაც ასე სასწრაფოდ იშორებს ფავიდან ჩვენი ბრწინვალე წოდება.

ჩვენ რომ დასავლეთ საქართველოს უმიწაწყლო გლეხს ამ კომბინაციის სარგებლობა შევაგნებინოთ და საზოგადოათ ასეთ აგრარულ პოლიტიკას დავადექით, მას სხვა შედეგიც ექმნება, ჩვენი მძიმე მდგომარეობა იმით არის შექმნილი რომ აღმოსავლეთ საქართველოში ქართველობას მალე უცხო ელემენტი გადააქარბებს. ეს უცხო ელემენტი ჩვენში აკრესიული ელემენტია, რომელთანაც სასტიკი ბრძოლა გვიხდება და ამ ბრძოლაში ეროვნულ ძალების რაციონალურ განაწილებას უპირატესი მნიშვნელობა აქვს. ჩვენ უნდა მოვიქმედოთ უბრალო არითმეტიკული ოპერაცია-გამოკლებისა იქ, სადაც ბევრნი ვართ და გამრავლებისა იქ—სადაც ცოტანი

ა-ი.

მამაშვილური რჩევა

(წერილი „ცხოხას ფურცელის“ რედაქტორისგან)

— „მამებო, მოკვდითო?“ გაპკივის თქვენს გახეთში (№ 2733) ბ. სიტყვა, მაგრამ თან ისეთ სახიჭლარ სურათს გვიხატავს ამ მამებისას და მათი სიტყვების საქმესთან უთანხმოებისას, რომ გაუგებარია—რად სწყინს მათი სიკვდილი, ან რად სურს მათი საფლავიდან აღდგომა? ზოგი მკითხველის აზრით, იმ „პატრიოტების მამების, ჩვენებური ძველი მოღვაწეების“ შუა, რომელთაც ბ. სიტყვა ხატავს, მეც უნდა ვიგულისხმებოდე, თურმე. ასე თუა, ნება უნდა მიბოძოთ მოგახსენოთ რამდენად სიპართლეს მოკლებულია ბ. სიტყვასაგან დახატული სურათი. ისეთი დრო დადგა დღეს, როცა კაცს საკუთარი მოქმედების, ან უმოქმედობის პასუხისგებაც ჰყოფნის. ვინც დღეს ვისიმე სურათის ხატვას ჩემობს, ის ვალდებულია ხელოვნების უმთავრესს კანონს არ უღალატოს: ნამდვილთან სისწორეს. კარრიკატურას როგორც ლათაიას და ასკინკილას— ადგილი როდი უნდა ჰქონდეს ამ „განკითხვის დღეს“, მით უფრო ისეთ საქმეში, სადა კარრიკატურა ცილისწამებაც გამოდის.

ბ. სიტყვა „ჩვენებურ ძველ მოღვაწეებს“ აბრალებს „არამც თუ არათერს ამბობენ და გაჩუმებულან მკვდრებივით, მალავენ და მარხვენ იმას, რაც უთქვამთ და გაუკეთებიათ წინადო.“ გესმისთ ეს

*) ეს წერილი მოგვივიდა ბ-ნ ნ. ნიკოლაძისგან და თუმცა, როგორც თვითონ ჰატივცემული ავტორიც გვეუბნება კერძო წერაში — „ამ კხლანდელ დროისთვის, ამ ხანის მდგომარეობისთვის მას არავითარი მნიშვნელობა არ ექნება: ესაა ჩვენს ერს სულ სხვა საქმე, საჭიროება და მოქმედება უდევს წიხ: უფელახსა მდგომარეობას ახალი ტაქტიკა შეეფერება“, — მაინც ვბუჭდავთ, როგორც ძვირფასს ისტორიულ მასალას. „იგი ახეჩების მომავალ გამომქვეყნეს ჩვენის წარსულისს, თუ გადამწვევტ მომენტებში პოლიტიკური ცხოვრების ბრუნვისა, რომელი მოაზრე რას. ფიქრობდა და ქადაგებდა ჩვენში, რა გზას უჩვენებდა ჩვენს ერს და მწერლობას.“

ბ-ნ ნიკოლაძის წერილი, შედგენილი 7 თებერვალს 1905 წელს, თავის დროზედ ვერ დაიბეჭდა. ესაა კი შეუცვლელად ისტამბება იმ ხანის დედნიდან.

რედ.

სამღურავე? მე კი ვერ გამიგია! თუ დღეს გამოსა-
ქმელად ვარგებულა უწინდელი ჩვენი ნათქვამი, ძვე-
ლი კი არა, ამდროის მოქმედი პირები, თანამედ-
როვე მოღვაწეები გხლებივართ. მარტო ასაკით
ხომ, არ განირჩევა ძველი მოღვაწე ახლისაგან. იმდე-
ნი წელი გასძლოს თქვენმა გაზეთმა, რამდენი ახალ-
გაზრდა ძველ აზრებს ემსახურებოდეს, ან რამდენი
მოხუცი თავს სდებდეს ახალი წესებისთვის! არ მეს-
მის კიდევ ვის შეუძლია თავისი ნაღვაწის დამალ-
ვა? თუ მართლა ვმარხავთ სახეირო რასმე, თქვენ
ვინღა გიშლის მის ამოთხრას და გავრცელებას? რი-
გიანი მწერალი თავის მოაზრებას ერთხელ გამოთ-
ქვამს ბეჯითად. დიაკვანი ხომ არაა, სიკვდილამდი
ერთს და იმავე ალილუიას იმეორებდეს?

„არაფერს ამბობენო, მკვდრებით გაჩუმებუ-
ლანო“ ბ. სიტყვა მიტომ ბრძანებს, რომ მის ბედ-
ნიერ ასაკში კაცს, მოქმედებად, დედა-მიწის ღერძად
ზეცის ბოძად მარტო ის საქმე მიაჩნია, რომელსაც
თვითონ ემსახურება. თუ ამ განვითარების კაცი
მწერლობს, მის თვალში საზოგადო მოღვაწეობად
მარტო მწერლობა სჩანს: ერს, ქვეყანას, მომავალს
მეტი არც საქმე აქვს, არც რამე სჭირია. ზანგივი-
თაც რომ შრომობდე დღე-და-ღამ საზოგადო ასპა-
რეზზე, ხალხის მინდობილობით, ქვეყნის სასარგებ-
ლოდ, გინდ უღალავ ძალას და უთვალავ ხერხს
იჩენდე ამ საერო სამსახურში, ნუ გგონია ამ ყნაწ-
ვილებმა „მოღვაწედ“ ჩაგთვალონ. მოღვაწე მათი
აზრით მარტო ისაა, ვინც „სტატიებს“ სწერს სხ-
ვის დედანზე, ან ძველ ლექსსა გრებს ახალ კილო-
ზე. სხვა ყველა მკვდარიცაა და გადამდგარიც.
ღმერთს მადლობა შესწირე, თუ მოღალატეც არ
დაგარქვეს, ან სხვა რამე უარესი, რაც ატაცებულ
ყმაწვილს ენაზე მოადგება. ბედნიერ ასაკს ასე სჩვე-
ვია. ნეტავი მას! მაგრამ ვაი იმ ერს, ვის მწერლო-
ბაშიც ამ განვითარების პირები—კანონსა სდებენ!

საზოგადო საქმეში ძველ მოღვაწეებზე უფრო
მეტი დიხაც ახლებს უნდა შეეძლოს და მოეთხო-
ვოს. ეს ბუნების კანონია: ახლებს, საკუთარი ლო-
ნის გარდა, ის ძალებიც ეხმარება, რაც ძველებმა
დაამარაგეს, და სხვა, ბევრად უფრო თვალსაჩინი,
ძალები საზოგადო წარმატებისა, დროის ბრუნვით
დანაბადი. ამას გარდა—, „ის ვარგა მამულისათვის,
შვილი რომ სჯობდეს მამასა,“ და ღმერთმა ხომ
იცის, რომ ძველს მოღვაწეებს ეს მხურვალედ და
გულწრფელად სურთ. ახალი მოღვაწეები, სამღუ-
რავის მაგიერ, კიდევ უნდა ემადლიერებოდნენ ძვე-
ლებს: ჩვენ მათ ხელს მაინც არ ვუშლით და წინ

როდი ველობებოდით, თუმც ბევრს არა თუ წვრილ-
მანს, არსებით საგანზედაც სულ სხვა აზრისანი ვართ.
ბ. სიტყვას ჩვენი მწერლობის წარსული გაცნობი-
ლი რომ ჰქონდეს, ეცოდინებოდეთ, თუ მტრულად
და გამცემლად მოგვექცა-ჩვენი შრომის წესისში
—ის თაობა, რომელიც ჩვენს წინ საზოგადო ასპა-
რეზზე მოქმედებდა საქართველოში...

აი, რა მიზეზით მოგახსენეთ--არ მესმის მეთქი
ბ. სიტყვას საყვედური. მგონია კედევ: ღრმად რომ
დაპკვირვებოდა თავის ნაბრძანებს, ის მალე მიაგნებ-
და მის უსაფუძვლოებას. იმასაც გაიხსენებდა მაშინ,
უეჭველია, რომ ნამდვილი მოღვაწე როდი კვდება
ხოლმე. ბევრ „ცოცხალ“ ვაგბატონებზე უძლიერე-
სად მოქმედობენ, დღესაც. ქვეყანაში ისეთი მოაზ-
რენი, ვისიც ძვლები კაი ხანია მტვრად ქცეულა
სამარეში!

საყვედურს, მოღვაწის ღირსების ახდას, ვინღა
სჩივის! ბ. სიტყვა ძველ მოღვაწეებს ამას როდი
აჯერებს. ის მკიახველს არწმუნებს, ვითომ ძველი
მოღვაწეები ეხლანდელი მოძრაობის შესახებ აი რა
რჩევას აძლევენ ხალხსაო:

„როგორ შეიძლება, რომ ქართველებმა ახლას ხმა
ამოკიდათ, ეს მთლად დადუზავს ქართულ საქმეს. ჩვენ
არ გამოგვადგება, რომ წინააღმდეგობა გაუწიოთ. ჩვენ
უმიწიანესის თხრებით უნდა შევმართოთ ხალხს, მაგ-
რამ, რადგან დღეს მთავრობას ჩვენთვის არა სცადა, უნ-
და გავჩუმდეთ. ბიურკრატის იმედი უნდა გვქონდეს,
სხვისაგან არაფერი გვეღირსება. წარმოადგინეთ, ჩვენში
რომ ბიურკრატია მოსხმოს, სამხები ხომ შეგვჭამენ.
საფრთხილუ პოლიტიკაში საუკეთესო თვისებაა,“ დ,
სხვ.

რამდენად საკადრისია მწერლობაში სხვისი აზ-
რის ამგვარი დამახინჯება ამის გარჩევის დრო ვისა
აქვს დღეს? *) ამავე მიზეზით, დაე, თქვენი კირი
წაიღონ ძველმა მოღვაწეებმა და მათზე სინიღისიე-
რად მსჯელობამ: ქვეყანამათი შეურაცხყოფით რო-
დი დაიქცევა. საწყენი აქ უფრო ის არის, ვაი თუ
ამ წყეულ ძველ მოღვაწეებს, სადმე მიყრუებულ
ადგილებში, დამჯერი ვინმე შერჩენოდეთ! რას აფი-
ქრებინებს, რას აქმნევენებს ამ უბედურებს ის რჩე-
ვა, რომელსაც ბ. სიტყვა ძველ მოღვაწეების სახე-
ლით ხალხში ავრცელებს? ვაი თუ მართლა გააბ-

*) თუმც დღეს (1913) დრო არის ამის გარჩევი-
სათვის, მაგრამ დღესაც არა დირს, რადგან ასეთი ფან-
დები არც დღესაც ნაკლები.

რიყვოს ვინმე ამ რჩევამ და განზე გადაუყენოს ეხლანდელ მოძრაობას, ამ დროის საჭიროებას? მომავლინებელ ცოდვად არ უნდა ჩაითვალოს თუნდ „ერთის მცირეთა ამათაგანის“ ამგვარი შეცდენა?

ამისთანა რჩევის გამოთქმა არც ძველს, არც ახალს მოღვაწეს ეპატივება დღეს, თუნდ საბუჟაროდაც. დღეს ისეთი დროა, რომელიც საუკუნეში მართო ერთხელ დგება ხოლმე. მიწა იძრა, ძველი გზა და შენობა დაიქცა, და ახალი ჯერ ნათლად არავისთვისა სჩანს. ამ უცნაურ მდგომარეობაში საზოგადო მოღვაწეებს მძიმე მოვალეობა და პასუხისგება აწევს ერისა და მთამომავლობის წინ: ხალხს უნდა გამოუძებნონ მტკიცე, უტყუარი გზა შველისა და წარმატებისა. დროშა უნდა აღმართონ დაფანტული ხალხის შესაკრებად, ხიფათის ასაცილებლად და უმჯობესი მომავლისკენ წასამართავად. ნუ თუ ამ დროს, ამგვარი დროშის გამოტანის მაგიერ, ერთი მოღვაწე ან დასი მეორეს უნდა ეკონკლავებოდეს, და, ერთობის მაგიერ, განხეთქილებას სთესდეს? მერე რა ფუჭ საგანზე: ჩვენ შევძარით დედა-მიწა თუ თქვენო?

მიწის ძვრას, ბატონო, ვერც ჩვენისთანა, ვერც —გავბედავ თქმას — თქვენისთანა ვაჟბატონი მოახერხებს. ჩვენ ღმერთმა იმ სიდიდე ღონე გვაღირსოს, რომ გამოკვლევა შევიძლოთ თუ რა მსოფლიო ძალებს უმოქმედნიათ ამ შემთხვევაში და რითი ავიცილოთ თავიდან მათი მავნე გავლენა? თუ თავის მოტყუება და ხალხის შეცდენა არა გვსურს, უნდა ბეჯითად გვახსოვდეს, რომ ჩვენს მხარე, არც გაძლიერება, არც შეჩერება შეუძლია ამ მოვლენისა. მეტსაც მოგახსენებთ, თუ არ გამირისხდებით: არც საჭიროა ჩვენის მხრით მიწას ვებლაუქოთ, მის შესაძრავად. უამისოდაც, უმსხვერპლოდაც, შეგვიძლია, თუ არ დავიბენით, ვნებას ავცდეთ და უმჯობესი მომავალი დავიმკვიდროთ.

თუმც უწინ, როცა ჩვენი „ძველი მოღვაწეები“ მწერლობაში შრომობდნენ, ისინი ერთ დასს როდი შეადგენდნენ და სხვა და-სხვანაირ მიმართულებას ემსახურებოდნენ, დღეს გარემოებამ, საჭიროებამ, გამოცდილებამ, არა თუ მართო ისინი, სხვა, ახალი მოღვაწეებიც — როგორც ყველა მიგნებული აღამიანი ჩვენში — დაუახლოვა ერთ და იმავე პოლიტიკას, რომელიც თან-და-თან უფრო-და-უფრო მეტს მომხრეს შოულობს ჩვენში. ნება მიბოძეთ გაგიზილოთ — რადგანც ჩვენი მწერლობის და საზოგადო მოძრაობის წარსული ჯერ ყველასათვის უცნობია — ამ პოლიტიკის დედა-აზრი და ის-

ტორია: ამით უფრო სწორედ და ნათლად გამოჩნდება რას ურჩევდნენ და ურჩევენ ხალხს ის ძველი მოღვაწეები: რომელთაც ასე დაუტალღავად და უმიზეზოდ — სდევნის ბ. სიტყვა.

მოგეხსენებათ ჩვენი მწერლობის და საზოგადო მოძრაობის უმთავრესი თვისება: ყოველს ახალ თაობას შეუცვლელად შემოაქვს შიგ, რაც რუსეთში ან ევროპაში მის დროს უფრო მოწონებულ მიმართულებად ითვლებოდა. ასე, ზესტაფონის ახალგაზრდა ქალები ნიადაგ უკანასკნელი პარიჟელი მოდის შლიაბებით თავს იმშვენებენ. შეეფერება თუ არა ეს თავსახური ჩვენებურ მზეს, ქარს, ტანსაცმელს, ამას ვინ დასდევს? კარგად გახსოვთ, რა და რა „მიმართულება“ არ შემოღებულა ამ ნაირად ქართულ მწერლობაში, ნაციონალურიდამ დაწყებული სოციალურამდი.

როგორც თავსახურის და ტანსაცმელის ავკარგობას გამოსცდის და დაამკვიდრებს ბუჭი, სიტუხე თუ ავდარი, ისე სხვა-და-სხვა მიმართულებათა შუა ამრჩევი და გამსაჯველია ისეთი გასაჭირი, როგორიც დღეს ჩვენს ქვეყანას და მთელს რუსეთს ადგია. რომელი მიმართულების დროშა გამოდგამ დაბნეულ დროს შველის დროშად, და რომელი — დაღუპვისა?

ვისაც ჩვენი ქვეყნის მწერლობა (ქართული და რუსული) ისტორიულად გაცნობილი აქვს, ის დამეთანხმება, რომ დღეს ყველა მოღვაწეს, ძველს და ახალს, ყველა წოდებას, ყველა ეროვნებას ჩვენს ქვეყანაში ის დროშა უფრო იზიდავს, რომლის აფრიალება პირველად მე მელირსა „დროებაში“, 1870-ში, და რომელზედაც მართო ორი სიტყვა ეწერა: „ერთობა, თვითმმართველობა.“ ეს დროშა მით იმარჯვებს, რომ გარეგან მიბაძვით კი არ არის შეძლებული, შინაური ნაკეთებია, ჩვენი ქვეყნის საჭიროებაზეა გამოჭრილი *).

6. ნიკოლაძე.

(დასასრული იქნება).

*) ეს მდგომარეობა ამ სტრიქონების დაწერის შედეგ მადე შეიცვალა: რაც უფრო და უფრო კლებულა, რამათვის შედეგად, მთავრობის პრესტიჟი, მათ უფრო თითოეულს იგებგანს, უოველ კავკასიელ პირსა, ერს და ბარტიას, ძველებური გრძობა მოკრა, ვითომ და „მე ვარ და ჩემი ნაბადა, გამოუხეხელი დამისა“. ბაქოს სისხლის-ღვრის ამბავიც ამ წერილის შედგენის შემდეგ მოვიდა.

მერმინდელი შენიშვნა. ავ.

ილია ჭავჭავაძის ძეგლი

როდესაც ადამიანი სამშობლოს მოშორებულა, მისი გული იქნებ მუდამაც მისკენ იწევდეს, მაგრამ ისე ჰარმონიულ ცემას კი ვერ შეუწყობს სამშობლოს ცხოვრებას. აი ამის ბრალი იყო, რომ უცხო ქვეყანაში მყოფი კარგად ვერ ვაძლევდი ანგარიშს ყველა მას, რაც საქართველოში ხდებოდა, თუმცა აქაურს პერიოდულ გამოცემებს კი თვალყურს მუდამ ვადევნებდი. მუდამ დიდი გაცნობილი მხოლოდ მაშინ, როდესაც ადამიანი უშუაშაველოდ ჩაბმულია ადგილობრივ ცხოვრებაში. წელს ილიას საღამოს დავესწარი, და ბ. ლექტორმა რომ ხმამაღლა წარმოსთქვა, ჩვენ მოვკალით ილიაო, ჟრუანტელმა დამიარა, მეგონა შეთქმულნი შევყრილვართ საიდუმლო კრებაზედ, ყველანი ვცდილობთ ეს მკვლევლობა დავფართოთ და ეს კი ხმა-მაღლა მბობს ამაზეო, მეგონა, თვით პირადად შე ვიყავი დიდებული ილიას მკვლელი მეთქი.

აქამდის სამშობლოს დაშორებულმა მხოლოდ გხლა ვნახე ილიას ძეგლიც. როდესაც დიდებულ ადამიანს ძეგლს უდგამს მთელი ერი, და საზოგადოთ ყოველი ნამდვილი ძეგლიც, მე წარმოდგენილი მაქვს, როგორც ჭეშმარიტი ხელოვნების ჭეშმარიტი ნაწარმოები, და არა ყოველივე გამოხატულება ბრინჯაოსი, თუჯისა ან ქვისა ვისიმე ზედწარწერით, თორემ ამისთანა „ძეგლები“ ხომ ყოველ სასაფლაოზედ შეგზვდებათ აუარებელი, და მასა ნახავს მხოლოდ ის, ვისაც აინტერესებს ზედწარწერა ან ის პირი, ვისი ძეგლიც სდგას, ხოლო სხვები ვერც კი შეამჩნევენ მას, ან შეამჩნევენ იმდენად, რამდენადაც ამჩნევენ ქუჩაში სიარულის დროს ტელეფონის ბოძებს: რომ არ დაეჯახონ მას.

ნამდვილმა ძეგლმა კი ერთი წუთით მაინც უნდა მიიზიდოს თქვენი თვალი და მიიპყრას უურადლება.

ამისთვის ის უნდა უწინარეს ყოვლისა იყოს მხატვრული, ე. ი. იძლეოდეს განსაკუთრებით შეთანხმებას ხაზთა და რაოდენობის გრძობას (იხილეთ *ОСОБНОЕ СОЧЕТАНИЕ ЛИНИЙ И ЧУВСТВО МАССЫ*), რომლებიც ორგანიულად უნდა ერთდებოდნენ გარემომდებარეობასთან, აძლევდნენ მას ახალს, უფრო მთელს აზრს და ღირებულებას. აი ამგვარი ძეგლია ბოგდან ხმელნიცკისა კიევში. რომელი მხრიდანაც გინდათ შეხედოთ, — ყოველთვის ცაზედ იხატება ლამაზი, სიციცხლითა და მოძრაობით სავსე,

სახებრივი (УЗОРНЫЙ) სილუეტი მისი. ასეთივეა იმპერატორ ნიკოლოზ პირველის ძეგლი უნივერსიტეტის წინ. აქაც მისი მკაცრი, უბრალო სახე სრულ ჰარმონიას ჰქმნის მის მიერ შემუშავებულ უნივერსიტეტის სტილთან, და აძლევს დამთავრებულობას, ცენტრს იმ პატარა ბაღსაც, რომელშიაც იმყოფება, აფერადებს მისს ერთგვარად გაჭიმულ ხეივნებსაც.

მეორე პირობა ძეგლის სიკარგისა ის არის, რომ იმან არა თუ პორტრეტულად უნდა გადმოიღოს გამოქანდაკებული პიროვნება, არამედ უმთავრესად უნდა აჩვენოს იგი, გამოააშკარავოს იდუმალი, მარადისი, ნუმენალური.

აქ იგივე განსხვავებაა, რაც ფოტოგრაფიულ სურათსა და პორტრეტს შუა, რომელიც დიდი მხატვრის ნაწარმოებია. სურათი შეიძლება ძალიან კარგი იყოს, არაჩვეულებრივ მიმგვანებული, უფრო მეტადაც, ვინემ პორტრეტი, მაგრამ იგი მაინც მხოლოდ დროებითსა, შემთხვევითსა და გარდამავალზედ გვიჩვენებს, და ამიტომ მას ფასი აქვს მხოლოდ ნათესავებისა და ახლო მეგობართათვის.

პორტრეტი ხელოვანისა — როგორც ტიცია-ნია, ვანდელიკი, გალსი, ან თუნდ ზოგიერთი პორტრეტები რეპინისა სრულიად არ ითხოვენ ორიგინალის პირად ნაცნობობას, როგორც არ ითხოვენ ამას რამზეს II ქანდაქება, რომელიც, ათასი წლებით ჩვენგან დაშორებული, თვისი უკვდავი ღიმილით მეტს გვეუბნება, ვინემ ასი ჭკვიანი წიგნი.

დაბოლოს ძეგლი უნდა იყოს **შესამჩნევი**, არა მხოლოდ გარეგნულად, არამედ შიგან — მონუმენტალური. უკვე თვით ის ფაქტი, რომ იგი სდგას ჩვეულებრივ ქალაქების ქუჩებსა და მოედნებზედ ცხოვრების ხმაურობას და ხალხის ამაოებას შორის, მას აძლევს იმეტყველოს ქუჩილ მაგვარი ხმით, რომ უსმენდნენ მას. ამგვარი ძეგლები ძალიან იშვიათია. მხოლოდ ალექსანდრე III ძეგლი პეტერბურგში და, როგორც აღწერით ვიცი, ბისმარკის მონუმენტალური ძეგლი თუ იქნებიან ამისთანა. და აკი ამიტომ შეიძლება კამათი იყოს მათს შესახებ, ზოგს არ მოეწონოს, მაგრამ ეს ძეგლი მაინც აძლევს ადამიანს უურადლება მიაქციოს მას, გააჯერებს, აღიტაცებს, აცინებს, აგინებინებს, განაცვიფრებს, ხოლო უყურადღებოდ დატოვება მისი კი არ შეიძლება.

ამ ძეგლის „ინდივიდუალობა“ უსათუოდ მოითხოვს განსაზღვრულ დამოკიდებულებას, აძლევს ასე თუ ისე უკუ აგდოს ადამიანმა თვისი ცხოვრე-

ბისტვის მრჯელობა, მოუსვენრება, ვარამი, საქმიანობა და მიეცეს მის მიერ შექმნილ ემოციათა, შთაბეჭდილებათა, განცდათა, ფიქრთა და იდეათა სფერაში.

ამგვარი უნდა იყოს ნამდვილი ძეგლი დიდებული ადამიანისა. ასეთივე ძეგლი ეკუთვნოდა ილია ჭავჭავაძესაც. იგი უნდა მდგარიყო სადმე შუა ქალაქში, რომ ყოველ წუთს ჩვენი სულისა და გულისთვის თავისი დიდი აზრები ექადაგნა. ეხლა... ეხლა კი მისი „ძეგლი“ მხოლოდ „სასაფლაოს ქვა“, რომელიც თითქმის არც კი გაირჩევა სხვა ირგვლივ სასაფლაოთა ძეგლებისაგან. სამწუხაროა, რომ მთელმა ქართველმა ერმა ხუთი წლის განმავლობაში მხოლოდ ამ გვარი „ძეგლის“ დადგმა მოახერხა, და ეს მხოლოდ მაჩვენებელია ჩვენი საზოგადო და ეროვნული ცხოვრების სილატაკესი.

ახალმოსული

ს რ ე ს ა

თბილისში ამ დღეებში გამოვიდა სოც.-დემოკრატების ახალი საორშაბათო გაზეთი „ფიქრი“. რომელიც ერთ თავის წერილში შეეხო ილ. ჭავჭავაძის თხზულების ახალ გამოცემაში მოთავსებულ გრ. ყიფშიძის მიერ ილიას ბიოგრაფიას, უსაყვედურებდა გომართელს მის დაბეჭდვას და სხვათაშორის ამბობდა: „მესამე დასიც და მისი იდეალებიც ბ. გომართელმა დიდი ხანია მოიტანა გასასყიდად ჩვენი მოწინააღმდეგეთა სამსხვერპლოზეო“. ბ. გომართელმა სრულიად ჭეშმარიტი სიტყვებით უბასუხა მათ:

სიძარღვს შე უკვლავს მოუწონებ, სიუღბეუკი კი გვერს არაფის არ დაკუყრავ.

მესამე დასის სიუღბეს ერკვნული სკითხის აზრად აგდება შეადგენს, მე ეს ბეჭდველ მათქვამს და ვიტყვი. ერკვნული სკითხის უარყოფაა უმთავრესი მიზეზი დასის დამარცხებისა ქუთაისის გუბერნიაში.

თბილისის გამარჯვება ჩემთვის დამარცხებაზე უარესია. შემდეგში კიდევ მეტი დამარცხებაა აუცილებელი, აუ დასმა ერკვნული სკითხი ჯერკვნის უურადლებით არ გადასჭრა.

ბ. გომართელი თითქმის ერთად ერთი ნათლად მოაზროვნე კაცი ჰყავთ მესამე დასელებს, იმან

კარგად იგრძნო, რა დიდი დანაშაულია ეროვნული საკითხის უკუ გდება, როგორც ამას ს-დე-მოკრატები სჩადიან, იგრძნო, რისთვის დამარცხდნენ ისინი ქუთაისში სათათბიროს არჩევნების დროს, და რომ თბილისის გამარჯვება სომხის პლუტოკრატისთან ერთად გამარჯვებად არ ჩათვლება, ყველა ეს ამბილა მან, და იგიც ამოიძულარეს მათ და სცდილობენ ყოველგვარი ცილისწამება მოახვიონ თავზედ. განა ასე როგორ უნდა სძულდეთ ეროვნული საკითხი და მისი ჭეშმარიტი გარკვევა მესამე დასელებს!

* *

ბ. გომართელის პასუხს მეორე გაზეთი მესამე დასელებისა „მერცხალი“ თავისებური მარგალიტებით შეხვდა, რენეგატის სახელით მონათლა იგი. წერილის ავტორი ყველაზედ უფრო იმას გაუჯავრებია, როგორ თუ სათათბიროს არჩევნებში დაემარცხდითო, და სხვათა შორის სწერს:

„თბილისის გამარჯვება ჩემთვის დამარცხებაზედ უარესიაო, ამბობს გომართელი. ნეტავი რისთვის? იმისთვის ხომ არა, რომ კარლო ძენიძის კანდიდატურისა და მისი წამომყენებელი დასის გარშემო თავი მოიყარა სხვა და სხვა ერის მუშებმა, გლეხებმა და ქალაქის დემოკრატებმა! (კურსივი ჩვენია).

ნეტა ეს სხვა და სხვა ერის მუშები და ქალაქის დემოკრატია ვილაა? სხვა ერის მუშები ალბად ხატისოვი და მილოვია, ხოლო მესამე დასთან არჩევნებში მომკმედი ეს ხომ დანარჩენი სოლოლაკელნი არიან. ნუ მოგეშალოთ მაგათთანა დემოკრატისთან მეგობრობა!..

ქურთის ნატვრა*)

(ჩაწერილი ქურთის სოფელ შამირაშში)

რომ მანატრა, ვინატრებდი ჩემთვის: ჭკუას ინგლისელის, ხვანთქრის ოქროს, არაბულ ცხენს, ხმალს, გაჭედილს ხვარასნელის.

რომ მანატრა, ვინატრებდი მისთვის, ვინც მე მიწევს მტრობას: ქართველთ ჭკუას, რუსის სინდისს და სომხისა მეგობრობას?

მაგმაძე.

*) ეს ლექსი მივიღეთ ერთ ქართველ მოღვაწისაგან პასუხად ჩვენ ჟურნალში დაბეჭდილ ამბისა ბ-ნ კეხელისაგან გაყიდულს მამულზედ.

ბ ე გ ო

(საშემოდგომო იდილა)

* *

...და ნალვლიანად გაჰყურებდა ბეგო შორს სივრცეს. დაშაშრულ კლდეზე ჩამომჯდარი იგი ღრმა ფიქრებს მისცემოდა. მას ცხვარიცკი მიჰვიწყებოდა, რომელიც იქვე ფერდობზე გაშლილიყო და მძაფრი ტუჩების ცმაცურით გაფაციცებით სწიწკნიდა გაყვითლებულ მოქაჩლებულ ბალახს. მისი მურიაც აქვე იწვა. ტოტებშუა ცხვირი ჩაეყო და ჰკვიანო თვალებით მიშტერებოდა თავის პატრონს, თითქოს ჰსურს მისი საიდუმლო ნალველი მის სახეზე ამოიკითხოსო. მაგრამ ამაოდ: დამუნჯებული ბეგო ღრმად ჩაკარგულიყო იღუმალების უფსკრულში, თითქოს სილსილეს სფინქსი ყოფილიყოს.

რას დაღონებულ ხარ; ეკითხებოდა კლდოვანიდან ჩარდახად გადმოკიდული კუნლის ჩირგვი, რომლის მწვანე კარავს აქა-იქ შევარაყებული ფოთლები გამოარეოდა და ხელის ცვენით ისე ეხლართებოდა ბეგოს აბურძგულს თმას, როგორც ძველი დროის გამარჯვებულ კეისრის გვირგვინი.

ჰო და რათა ხარ ნალვლიანად, — ხელახლად შეეკითხა იგი, — შენ ხომ ამ ქვეყნის მეფე ხარ. ნუთუ ისეთი რამე გეწვია, რასაც შენი დაძმარება შეეძლებოდა? მე რას მიყურებ, ჩემო კარგო. თუ რომ კაეშნით შემიკრავს შუბლი, ეს იპიტომ, რომ მომავლის შიში მაქვს, ვხედავ ჩემს უბედურებას, ზამთრის მოლოდინში სამოსელი როგორა მცვივა. შენ? შენ რაღას დარდობ? გამხიარულდი, გამხიარულდი ბუნების მეფევ! სთქვი რამე, თორემ ამ სევდის სამეფოს ოხვრის გვირგვინი არ ეჭირვება, გეფიცები ჩემს ზამთრის ძილს!

მართლაც შემოდგომის ნისლით მობურულს ჰაერში გაცრეცილ ფოთლების გოდების მეტი არა გაისმოდარა. ეს იყო ერთგვარი სასაყვედურო ჰიმნი, რომელიც პირველ დაკვნესებისთანავე მოსწყდა მსოფლიოს და ისე გადიკარგა სივრცის უბეს როგორც ლალატის წანამგრძნობ ქალწულის ტუჩთა გამოსათხოვარ კოცნის სევდიანი სალამურის ხმა. ბეგო უაზროდ შეჰყურებდა ამ უკანასკნელთა სულთა ბრძოლას, როდესაც სისხლ-გამშრალნი თავ გზა არევით დაბორიანებდნენ თავიანთ ძველს სადგომების გარშემო და შიშველ გულმკერდს თამამად აგებებდნენ ქარის ბასრს ისრებს, რომ რაც შეიძლე-

ბა სასტიკ კრილობათა მეტი სიმწვავე ეგრძნოთ, რათა სიციცხლის მშვენიერება უფრო სიკვდილით აღბეჭდილიყო მათ მიბინდულ თვალთა იერზე. არა, ბეგოსთვის უქმი იყო სიციცხლისა და სიკვდილის ბრძოლის სანახაობა, გიჟური ლტოლვა მომავლადეთა სიციცხლისადმი, რომელიც ყორნის ფრთის წვერით იბეჭდებოდა ნისლის ლენაქით გამოკვალთულ ხომლის კალთებზე.

კუნელს ასკილიც მიემატა. მედიდური იყო მისი კილო. აქაო და დაღესილი ეკლებით დაცული მაქვს მარჯანა ნაყოფიო, თავზე ბუხს აღარ ისვამდა, ზამთარი ვერას დამაკლებსო.

შენ ეი, ბუნძგლია, — გადმოსძახა ბეგოს, — თუ რომ მოსულხარ ჩვენთან სტუმრად, იმხიარულე, თუ არა — აქედან მოსწყდი. ამათი წრიპინიც მეყოფა, რომელნიც გარე შემომრტყმიან.

მართლაც, შეშინებული ბუჩქები ერთმანეთის ქვეშ იყუჩებოდნენ. თვით წყაროცკი, რომელიც გახაფულზე ამაკად გადმოჩხრიანებდა ნაშალ კლლის პირით, ებლა აცრემლებულიყო, ობოლი მარგალიტები ევანამდა აიახმად და ნეტარებით გაიხსენებდა იმ დროს, როდესაც ცელქი მხიარული ცეკვით მიხტოდა დაბლობისკენ და ქალწულ ყვავილებს არ უსვენებდა არშიყოებით.

ბეგო შეაკრთო მათ შეკითხვამ. მიიხედ-მოიხედა, თითქოს ვილასაც ეძებდა და რომ მისი თვალი სასურველ წერტილს ვეღარ შეჰხვდა, ერთი მწარედ ამოიკვნესა და ხელის ჩაქნევით კვალად მდუმარებას მიეცა, თითქოს სურს უთხრას მამებრებსა: „აბა რაღა ვთქვა, როდესაც სიტყვით შეუძლებელია გადმოიცეს რაც გულს მიწყლავსო.“

მისი კვნესა კაეშნის სიმად ჩამოიკრა და ნალვლიან მელოდიად მყის ჩაკარგა მომავლად ყვავილთა უკანასკნელად დაკმეულ სამწუხრო სურნელოვნებაში.

* *

...ბეგო მკმუნვარებს, იტანჯება, ბეგოს არა აქვს მოსვენება. ბუნების წიაღში აღზრდილს მხოლოდ ერთი რამ გრძნეულება შეეძინა, ერთი თილისმა: სალამური ერთად ერთი იყო მისი ხმატკბილი მეგობარი, ის იყო მისი ჯადოსნური მოუბნე, რომელიც საოცარი სისწორით გადმოსცემდა მის გულის რითმიულ კვნესას, სულის ლტოლვას, სურვილთა ძაბილს. ჯერ ხელში არც კი აეღო, რომ ოცნებამ ფრთები გაშალა. გონების თვალმაც ფრთები სცქვიტა. მჭინელავ ტაროსში იგი უმზერდა ოქროს-

წვიმას, ზურმუხტოვან ველს, სადაც ოქროს თმიანი მოცეკვე ფერია სუმბუქი ფეხით ნავარდობდა. თავბრუ დასბმული ბეგო თვითვე მოხიბლა თვის ოცნებამ. წატორტმანებული სალკლდის შანთებს მოეჭიდა და დამაშვრალს პირზე მიაღო შუბელი, რომ ბურუსი მიმოეთანტნა. მაგრამ მოცეკვე არ ჰქრებოდა. აი, მანდილი მოიწყვიტა და შიშველი სახით გამოქანდა ახლა ბეგოსკენ:

შენ ეი, გიჟო, — გადმოსძახა უნებურ ტყვედ — ქმნილს, — დაუკარ შენი შვიდთვლიანი სალამური...

ბეგოშაც მორჩილად აიღო სალამური. ირგვლივ ბუნება გაინაბა. მთლად დაავიწყდა უნებური შიში და ძრწოლა. იცის, ბეგო ეხლა კი ვერ დამალავს თვის საიდუმლოს, მუნჯი ბეგო უტყვი თილის-მით იმეტყველებს, მთელს ცას გადაშლის...

* *

.. და სალამურიც ახმაურდა. ეს იყო წყნარი მოძახილი, როგორც ნიავის საღმრთო ჩურჩული ყვავილებთან, როგორც ტალღების ნაზი ხვევნა კენჭების გულზე. მაგრამ აი, ჩურჩული კვნესად გარდაიქცა და მალე, ძალიან მალე კვნესა იგი ქვითინით მიმოეთინა ირგვლივ არეს. ჩაქინდრულმა ყვავილებმა ასწიეს თავი და გამკვანარი ტუჩები მოჰმართეს კოცნის მისაღებად. ბუჩქები აღარ ხმაურობდნენ, სულ დაავიწყდათ მომავალი სიკვდილის ლანდი. ორიოდ წუთის წინ მათს გარშემო სამგლოვიარო ზარს რომ აგუგუნებდა. სალი კლდის ბებერი არწივი ძირს გადმოეშვა და მის მახლობლად ჩამოცვენილი ფრთებით მიეცა საუკუნეთა ბედის თამაშის საგონებელს: აგონდებოდა სილაღე, აგონდებოდა სიამით განვლილი დღენი, როდესაც იგი მეფედ მეფობდა და ეხლა დაძაბუნებულს უნებურად კვნესა ჰხდებოდა. ბუტუსურა ცხვრებიც კი დარბაისლოური ნაბიჯით გარს შემოერტყნენ და სპეტაკი ფილოსოფოსი თავი დაჰლუნეს დაბლა, თითქოს მიწას ეკითხებიან, რას ნიშნავს ბეგოს სალამურის ასეთი ძახილი. დისკო დაბრილი მზე ქედის პირს შეჩერდა, მბლეთავი სხივები როგორც იყო წამით მიჯაჭვა მწვერვალის თხემს, მაგრამ ვერ შესძლო: მთით ნიავმა წამოაუბერა, თითქოს შეშურდა მისი ადგილი, ნისლის ლეჩაქი მოხვდა, თვით კი დაეშვა დაბლობისკენ და მხოლოდ ბეგოსთან შესწყვიტა ნესტრის სისინი.

ოქროს თმიანმა ფერიამაც შესწყვიტა ცეკვა. უნებურად პირზე ღიმილი წაეშალა. თვითონვე შერცხვა თვის სიშიშველის. ნისლს გადაეველო და

ნამის უკან ფერდობიდან შეგმანდილო მოსხმული ჩამოეშვა მტირალი სახით.

ბეგო შეაკრთო მის ცრემლებმა: თითქოს რომ იცნო.

— მიიხარ, ძვირფასო, რატომ მისტყმის მსუქმ-ლთა მარგალიტს? არ იცი, ნათესი იგი ამოვა, სხვები დაჰკრებენ მის კუნწულებს და შენ კი არ გიწილადებენ.

— მას ხელს ვერვინ ვერ შეახებს, — უბასუხა მანდილოსანმა, — რადგანაც იგი შენ გეკუთვნის. შენ კი მეფე ხარ: ჯადოსანი. აქ შენთვის მოველი... შენთვის... ნხოლოდ შენთვის.. შენთვისა ვთესავ სიხარულსა, ამ ცრემლთ მარგალიტს... შენმა კვნესამ გულში აღმიგზნო დაფარული ტროფობი: ქარცეცხლი. მაშ დამწვი... დამწვი... შენ ხარ ჩემი საკუთარი მზე... ჩემი მასიცოცხლებელი მნათობი... აბა შეჭხედე ჩემს თეთრს გულ-მკერდს! თვით მზე-ქალასაც შეშურდება. რა არის სირინოზი, რომელიც ტალღების ქაფის არშიას კეკლუცად ისხამს ბროლის ყელზე? არაფერი! საკმარისია მთვარის შუქზე თევზის ბოლო შემოაგკრას, რომ ამ ერთი სილით გაგაძნობინოს თავის სიცივე. არა, ოჰ, მზეო, არა მსურს სირინოზად მიგაჩნდე, არა! მხოლოდ შენს ვნებათა მორჩილ მხველად მიგულე მარად, შენს მხველად - მეთქი, რომ სიცოცხლე სიცოცხლედ მხოლოდ შენთან ვიგაძნო, ცეცხლში დავიწვა შენის ცეცხლით, აღვიგზნო შენებრ და ავციისკრდე, როგორც ჩემით შენ აჰა, ეს მარწყვის ტუჩები, შენია, შენი! შენ გეკუთვნება ამ სხეულის სრული ტამასი. დრო აღარ არის ჩივილისა და თავის წყევლის. შენს ცრემლებს ეღირსად დაკოსება: მათ შემისყიდეს, შემისყიდეს, როგორც მე შენა...

მაგრამ რას ნიშნავს? ბეგო, ბედნიერებით დამთვრალი ბეგო, მის სიტყვებს ისმენს როგორც ზღაპარს. ის კი მორცხვობის საზღვრებს ჰღაბავს. კვლავ სურს გაშიშვლდეს... ყელზე ეხვევა... გველსავით აქდობს შიშველ მკლავებს... მხურვალედ იკრავს მის თავს მკერდზე და გაფიცებულ ელვარე ტუჩებს ასრისავს მის გაბურძენულ თმას, ლოყებს და ტუჩებს, როგორც ახლად გადაშლილ ვარდს... წითელს ვარდს... როგორც გაფურჩქენილ კოკობ ვარდსა მუგუზლის მურზე...

* *

...მთვარე ამოვიდა. ნადვლიანად გამოსკრა ნიჩლის ასკეცი შავი რიდე. ფერდობის შუაგული

მკობნაკ ცხერის ფარას მოეთხოვლნა, ხოლო და შაბრულ კლდის პირს ღრმად ჩასძინებოდა ბევოს-მის გვერდით ეგდო სალამური. მურა კი მოუსვენ-რად დარბოდა, ხან ცხერებს დასტრიალებდა, ხან კიდევ მიძინარე ბევოს, რომელსაც ნაღვლიან სახეზე გამოურკვეველი ღიმილი დაჰკრთოდა და თან ტლიანქად ხელით სრისავდა ტუჩებთან მიტა-ნილს ფერ-მკრთალ ხამბახს, სველით სავსე ფერ-მკრთალ ხამბახსა, რომელიც თვისდა შეუმცნებლად იქვე წყაროს პირს მოეწყვიტნა.

დ. კასრაძე.

ბრიუსელი 10 ნოემბერი.

ზურის მოსავალი

რუსეთის დიდი კომერსანტები, რომელიც ზურიც ვაჭრობენ, ძალიან დადონებულან ზურის ფასების დაწე-ვით. საზოგადოდ, უკანასკნელ ხანებში უკუდაზუდ აიფი ზური 1910 წელში იყო. ესლა კი ზურის ფასს უფრო კიდევ დაუკვია. ოდესშია, მაგალითად, ფუთი ღირს 93 კაზ. შარშან კი 1 მან. და 11 კაზ. ღირდა, ხოლო 1910 წელში კი 96 კაზ. დიდ ვაჭრების ზური სამზღ-ვარ გარედ გააქვთ ხოლმე, ესლა კი შავი ზღვისა და აზოვის ზღვის ნავოსადგურებში ზური ნაკლები ღირს, სახელდობრ 90 კ.—1 მანუაშდე, ვინემ ადგილობრივ. სამზღვარ გარედ გასატანად ზური თათქმის ადარ იუი-დება.

ფასების ასე დაწევას მიზეზი ევროპის რუსეთი-სა და ჩრდილო კავკასიის კარგი, არა ჩვეულებრივი მოსა-ვადაა. ხარჯის-ამკრეფ ინსპექტორთა სტატისტიკური ცნობებით ევროპის რუსეთისა და ჩრდილო კავკასიის მოსავალი განისამზღვრება 4748 მილიონი ფუთით. ამითანა მოსავალი არა უფიდა რუსეთში თათქმის მათე-ლი საუკუნის განმავლობაში. როგორც ანგარიშობენ, აქედ-გან სამზღვარ-გარედ წავა 1240 მილიონი ფუთი. მაგ-რამ საქმე იმაშია, რომ ამოდენა ზური არც სამზღვარ-გა-რედ დასტარდებათ, (წინად მიდიოდა მხოლოდ 900 მილი-ონი ფუთი), მით უფრო, რომ ასევე კარგი, არა ჩვეუ-ლებრივი მოსავალი იყო ამერიკაშიც და განადაშიც, რომ-ლებსაც აგრედვე მსოფლიო ბაზარზედ გამოაქვთ ხოლმე უფელთვის თავისა მოსავალი. კარგი მოსავალი იყო არგენტინასა და ავსტრალიაშიც. და მხოლოდ ერთს ინ-დეთს ვერ მოუფიდა კარგი მოსავალი, ამიტომ ევროპის

უმთავრესს ბაზრებზედ ზურის ფასი შარშანდელთან შედ-რებით 10—15 პროცენტით დაეცა. გერმანიისა და მაგ-ალითად, რომელიც რუსეთის ზურის უმთავრესი შემტა-რია, ფასები წესს კიდევ უფრო ნაკლებდნენ. ეს 1910 წელში იყო. ბერლინი ფუთი ხორბალი საბაზო გაღასხადითურთ 1910 წლის დეინობის აგვის დარდა 1 მ. 50 კ., ესლა კი სულ 1 მან. 41 კ. ღირს.

ზურის ფასების ასე დაწევამ შექქნა დრაკობითა კრიზისი ექსპორტისა. მაგრამ ჯერ კი ფართოდ არ გა-შლიდა ეს კრიზისი. ვაჭრები ძალიან შიშში არიან. ვნა-ხათ, მომავალი რას გვიჩვენებს. ასევე კარგი მოსავალი იყო ციმბირშიც, და რუსეთის იმპერიის სამზღვრებში მხოლოდ ერთი ჩვენი ქვეყანა დაზარადა ამ შხრივ.

სოფლის მეურნე.

უკანასკნელი ამბები

რედაქციამ მიიღო ბეტრე მარიანსკვილის მიერ შე-კრებილი და დაწეული „ამირანის ლექსი.“ წიგნი მშვენივრად არის გამოცემული, მიგ ჩართული აქვს კარ-გად შესრულებული 30 ნახატი და ღირს სულ ექვსი შა-ური.

მიწადმოქმედებისა და სხემწიფო მამულების ქუთა-ისის მმართველობას ხუთი ნებართვის მოწმობა მიუცია ნ. ვ. ნაზარეტოვისთვის ართვინის ოლქში „დიდ ნაღი-ნთ ეფესის“ მიდამოებში სხილენძის მადნის ადგილების გამოსაკვლეკად.

ამავე სამმართველოს მიუცია ნებართვის მოწმობა ი. ს. შადინოვის შემკვიდრე ფ. ამრაიანისთვის ბათუ-მის ოლქის, „ბოლომდინას“ მიდამოებში სხილენძის მადნების გამოსაკვლეკად.

როგორც „კავკასის“ ატუობინებენ ერთა წმიდასა და სათარხნის (გორის მაზრა) მიდამოებში სეტევას გაუ-ფუქტობა შემადგამის ნათესი 2476 დღიურზედ. ზარა-ლი 8, 500 მანეთია.

თიბრეთის მაზრის აგარაკ ახმეტაში და მატანში თავ. დადიანისა და ჩოლოყაშვილიანთ ტყეებს ნაგზლო გასხეჩია.

საქართველოს ცხოვრების მიკრობი

სულ რაღაც ფუჭი და უღონოა ყოველი ჩვენი საქმე, კერძო იქნება იგი თუ საზოგადო. აი ეხლა, როგორც გაზეთები გადმოგვცემენ, ქუთაისში დახურულა კოოპერაცია „პროგრესი“ და აბაშაში გაკოტრებულა „ანგარიში“ თავისი განყოფილებებით და სხვ. მიზეზი? მაზეზი ათასია, და უმთავრესად კი ჩვენი ცხოვრების საერთო უვარგისობაა.

რუსეთში ყოფნის დროს კარგად გავიცანი ერთს დიდს ქარხანას, სადაც ოცი ათასამდე მუშაა, და სადაც აქამდის გამდიდრების ერთი უბრალო და გენიალური საშუალებაა ხმარებაში. კანტორაში მომუშავეთ, მიმღებლებსა და კიდევ რამდენსამე პირთ გარედგან პირობა აქვთ ერთმანეთში

ამ გარეთ მყოფ ვაჟბატონებს ამ ოცი წლის წინად ქარხნისთვის მიუყიდნიათ ერთი ვაგონი ძველი რკინა ხუთასს მანეთად. ვაგონი დანიშნულ ადგილს მისულა, მიმღებლებსა და მეკანტორეებს ეს წიგნებში შეუტანიათ, და თვით ვაგონი კი წასულა დაუცლელი იქვე, საიდგანაც მოვიდა. იქიდგან კვლავ ქარხანაში მოსულა, „მიღებულა“ და უკანვე წასულა. ამგვარად, წელიწადში სამოცჯერ მაინც მგზავრობს ეს ვაგონი წინ და უკან. აქედგან აღებულის ოცდაათ ათასს მანეთს კი „გამყიდველები“ და ქარხნის მოსამსახურენი იყოფენ.

სწორედ ეს ვაგონი მაგონდება ყოველთვის, როცა ჩვენი ცხოვრების საქმიანობას ვუკვირდები. ამისთანა „თავისი“ ვაგონი თითქმის ყველა ჩვენ დაწყებულებასა აქვს, და ყველა სცდილობს, რომ თავისს თავსა და თავისიანს, ნათელ-მბრონს არგოს იმითი. თვით საზოგადო საქმეც ყველას თავისი კერძო საკუთრება ჰქონია, და აგრედვე განაგებს მას. კოოპერატიული კრიზისის გამო „სასოფლო გაზეთი“ ამბობს, მეთაურთ არსებულ პირობებს ანგარიში არ გაუწიესო. დიად, სწორედ საქმეც ამაშია, რომ არსად და არასდროს ანგარიშს არ ვუწევთ არც ჩვენს თავს, არც საზოგადო ცხოვრებას. მაგრამ, მოგეხსენებათ, ადამიანი მეტ წილად სოციალურ პირობათა ნაყოფია, ყველა ხედავს, რომ ჩვენში ეს დაუდევრობა საზოგადო საქმისადმი კარგად არის მიჩნეული, მათი გრძნობა-გონებაც ამგვარივე მიკრობით იელინთება, — დანარჩენი კი თავისს თავად მოდის.

საშინლად ცუდს ნიადაგს და ჰავაში ვცხოვრობთ! თითქმის არსად მოიძებნება სულით მღვიძარე, გულით მამაცი, მომუშავე ქართველი: ყველა ჩვენმა ქართველურმა მიკრობმა შეაფუჭა ნარი.

პატარა ფელეტონი

გ ე მ ო ვ ნ ე ბ ა

(ეტიუდი ზარრა ზეინის).

„...საშინლად ულამაზო ახალგაზრდა კაცია“... აი რა ჩასწერა ელენემ თავისს დღიურში იმ დღეს, როცა ჟორჟი გაიცნო.

„...საკმაოდ საინტერესო სახე აქვს იმას“... ასე განუცხადა ელენემ თავისს დედას ერთი თვის შემდეგ, როცა ჟორჟის მიერ მიერთმეული ლამაზი ვარდებით ახალ კაბას ირთავდა.

„...მის სახეს ის თოჯინას მინაგვარი გამომეტყველება არა აქვს, და ის უნაკლო სახის ფორმები, რაც მე ასე მეჯავრება მამაკაცში. მას აქვს ნამდვილი ვაჟკაცური და უსათუოდ დამახასიათებელი სახე. მშვენიერი თვალები“...

ამას ელენე სწერდა თავისს ბიძაშვილს — ქალს იმ წერილში, რომელშიაც ატყობინებდა, მე და ჟორჟი დავინიშნეთო.

— შენ უფრო კარგი და ლამაზი ხარ, ვინემ მთელი ქვეყნის კაცები, — ხმა-მიხდილად ეუბნებოდა ის, როცა ქორწინების შესამე დღეს ყავას აკეთებდა. მზათა ვარ, მთელი საათობით გიყურო და გელამუნო შენ.

ექვსი თვის შემდეგ სხვა კაცმა დაიჭირა მის ცხოვრებაში ადგილი, და ელენემ როგორღაც განუცხადა ერთხელ თავისს ქმარს;

— არ ვიცი, ჟორჟე, მიაქციე თუ არა ყურადღება, როგორ საშინლად გითხელდება თმა. შენ უფრო ნაკლებ, ვინემ სხვას, მოგიხდება მელოტობა. მაინც ამ ბოლო დროს შენ საშინლად გაულამაზოვდი...

ვურჩევთ ქალებს პირველი მთაბეჭდილებით ნუ სჯიან კაცის სილამაზეზედ.

გორკლი.

ზასტერის ინსტიტუტის 25 წლის იუბილე

მამდინარე თვეში შესრულდა 25 წელი, რაც ზატი ზში დაარსდა ზასტერის ინსტიტუტი. ეს დღე სადღესასწაუ- წაულო დღეს არამც თუ ზარიზისა და საფრანგეთისთვის, არამედ მთელი კაცობრიობისთვის. ეს მსოფლიოკულ- ტურის დღესასწაულია. იუბილეი აღმართის სულის ძლე- რებისა, კაცთა ცოდნის ძალისა, რომელსაც სამშობლო არა აქვს და ქვეყნის უფვე კუთხეს ერთნაირად ახათვის თავის სხივებით.

ზასტერის ინსტიტუტს ზირველი ადგილი უჭირავს და უოველთვის ეჭარება აღმართის კაცობრიო- ბის მაჭირვებელ ავადმყოფობაზედ გამარჯვებათა ისტო- რიის მოთხრობაში. კადამდეც ავადმყოფობანი ძალაინ დიდი ჭირი იყო კაცობრიობისთვის და დიდი ზარალიც მოჰქობდა, მათ წინააღმდეგ აღმართი ასევე უღიოდ გრძნობდა თავსა, როგორც ძლიერ ბუნების სასტიკმოფ- ლენათა წინაშე, აღმართი მათ ქედს უხრიდა, დვთის რისხვას აწერდა და მხოლოდ მსხვერპლის შეწირვითა და შელოცვებით სურდა მათი დამობერების მოხვეუბა.

მაგრამ აი გამობნდა ღუი ზასტერი და მის შემდეგ შეცნირულად გამოიკვლიეს ამ ავადმყოფთა მიზეზები, გამოუნახეს ეველას წამალი და ამ გვარი საშუალებაც, რომ წინაღვე აღმართის ორგანიზში მიუღებელი განხადენ ამ თუ იმ სენისაკან. ჩვეთაღ ეხლა გავრცელებულია აცრა ევაგიდის წინააღმდეგ და აი სწორედ ამ გვარივე აცრა უხვვეს ზასტერის ინსტიტუტის შეცნირებმა ხუნაკს, ხოლერას, შავს ჭირს, და მუცლის საოფელს. ზასტერ- მა ზირველად გამოიკვლია ცოფის წინააღმდეგო საშუალე- ბა, და ეხლა ამ საშუალების ცოფთან საბრძოლველი ზას- ტერის ინსტიტუტები თითქმის ეველას ქალაქშია, და სწამლობენ იქ ათასობით ცოფიანი ძაღლით დაკებნილებს. თვით რუსეთში 1910 წელში ზასტერის ინსტიტუტებში აუცრათ ცოფის წინააღმდეგ 48409 კაცისთვის.

ამ გამოკვლევის შემდეგ ზასტერს მადლობელმა საფრანგეთის ხადხმა მოკლე დროში შეუგროვა ორ-ნასე- ვარი მილიონი ფრანკი, რომ განსაკუთრებითა ინსტიტუ- ტი აეშენებინათ ზასტერისა და სხვა მის დარგში მამუ- შავე შეცნირთათვის. ამ ინსტიტუტის ზირველი დირექ- ტორი თვით ზასტერივე იყო. ამ ინსტიტუტში ეხლაც საუკეთესო შეცნირება შედიდინისა მუშაობენ და იგი მთელი ქვეყნის შეცნირულად მამუშავე ექიმთათვის იგი- ვეა, რაც ქრისტეანთათვის იერუსალიში და მანჭადიანთა- თვის მექა.

გახვლო 25 წელმა მისი არსებობისამ. ამ ინსტი- ტუტს თამამად შეუძლიან აამაყოს გაუღალი წელით. და ასევე იმედიახად უნდა შევეუბრებოდეთ მის მომავალსაც! მდიდარი სამეცნიერო ძალები, მატერიალური შეწყობა, კვლევის თავისუფლება, რომელთაც ინსტიტუტში სუფევს — უველა გვეუბნება იმას, რომ შემდეგშიაც ის კაცობრიო- ბის საკეთაღდლოდ ბევრს რაშეს გამოიკვლევს და გა- მოაქვეყნებს.

აქ ჩვენ მხოლოდ უნდა ვისურვოთ, რომ მისმა სხივმა ჩვენს საქართველოსაც მოაშუქოს, თორემ ჩვენში ჯერ ბევრს ისევე გადაძებო სენთა მიზეზად რაღაც უნა- ლავა ძალა სწამო, და ავადმყოფობის ბატონებს მხოლოდ ულოცავს და ბაზმას უნთებს, ან მსხვერპლსა სწირავს. ზირადად მე ამ გვარი შემთხვევა ბევრი მიქონია, და ერთს დრას, როდესაც საქართველოს ერთმა სამახრო ქალაქის მმართველობამ უღათმასა და წითელასთან საბ- რძოლველად მიმიწვია, ბევრი ოჯახი მიმალავდა ამ გა- დამდეგ სენით ავადმყოფებს, — „ბატონები არ გააყვაროს ექიმობითა და თავისი წამლობითა“.

მედოკი.

სრ. რუსეთის სასოფ- სამეურნო კრება ქ. კიევში

(დასასრული)

საზოგადო აგრონომიის სექციის შემდეგ მოხსენებებში აღნიშნული იყო არა სასურველი მოვლენა, აგრონომების ხშირი გადასვლ-გადმოსვლა ერთი ადგილი- დგან შეორეზედ, რაც ცუდ გავლენას ახდენს მათს მოქმედებაზედ. ამასთანავე გამოთქვა სურვილი, აგრო- ნომებს დაეკლდოს შესწავლა და აღწერა თავისი რაიონისა და იმ ზომებისა და შედეგებისა, რომლებიც მიღებულია მათ მიერ, რაც მოქმედებას გაუადვილებს შემდეგ მათს რაიონში მამუშავე აგრონომებს.

ეკონომიკის სექციაში მიწის საკუთრების მობი- ლიზაციის თათაზედ წაავითხა მობსენება ზრათ. კასინ- სკიმ. აი მისი დედა აზრები: წარმოებით მრეწველობაში მსხვილი მწარმოებელი უოველთვის სარგებლობს მეტი ხელ-საურვე ზარობებით, მიწათმოქმედებაში კი, ზირი- ქით, წარმოების ტეხნივა არავითარ უზირატესობას არ აძლევს მსხვილ მეურნეობას, სოციალურ ეკონომიურა მდგომარეობის სარგებლობა კი მთლიანად წვრილწარმო-

ების მხარეს. რაში მდგომარეობს ახლა ეს სარგებლობა?

კაპიტალისტური მეურნეობა დაფუძნებულია დაქირავებულ შრომასზე. იგი ქვითს ნაშრომს მუშას და მწარმოებელს შორის. შირველს კიდევ სემუშაო ხელფასი, მეორეს — დამატებითი ღირებულება, რომელიც მოკვება და რეზტად იყოფა. კაპიტალისტურმა წარმოებამ უნდა აინახდეთ დანახარჯი, მუშას მისცეს ქარა და თვით კაპიტალისტსაც დაუტოვოს სარგებელი.

შრომის მეურნეობაში ვა გლეხა ათთან მუშაობს, მაშასადამე იქ არ არის არც სემუშაო ქარა, არც რეზტა და მაგება. გლეხი კმყოფაღია, აუ თავის საყოფს იღებს. ამიტომ იგი კმყოფაღება ცოტას, ამიტომ იგი ასე ეწევა მაწისკენ და სცდილობს მისს მქმნას. ის სწევს მაწის ფასს მაღლა, და ამით მის შემოსავლიანობას ამცირებს, რაც კაპიტალისტსთვის სარფა არ არის.

კრების სხვა წევრება არ დაუთანხმენ შროფ. კოსინსკის. ისინი შარაქით ამტკიცებენ, რომ მსხვილ მეურნეობას შუტი შემოსავალი აქვს, ვინემ წვრილს სექციაში დაადგინა საზოგადო კრების წარუდგინან შემდეგი ტეზისები:

- 1. შრომის მეურნეობა წარმოების უფრო ცოცხალი სახეა და იგი სუფ თართოვლება.
- 2. შროლტარაიზაცია სოფელში არ არსებობს.
- 3. აკრანთიული დანშარება მიმართული უნდა იყოს შრომის მეურნეობის გაუმჯობესობისკენ და შეკლდეის კოფელი შრომის მეურნეობას, მააში ძაღიან წვრილ მეურნეობასაც.

ეკლას სექციების სერთო კრებებზედ წაიკითხეს რამდენიმე მოხსენება, რომლებიც შეეხო ხარჯის სიძვირეს, სავაჭრო ხელ შეკრულობას. უკახსენელს თემაზედ ორმა წაიკითხა მოხსენება — შროფ. იასნობლსკიმ და შროფ. სობლდეკმა. შარველი იდავდა ვაჭარ — მკეწველთა ინტერესებს, მეორე კი ამ ხელშეკრულობას არჩევდა აკრარულ ინტერესების მხრე.

გ. ნამორაძე.

განსვენებული

...ამ ოცდაათიოდე წლის წინად განსვენებულ ნიკოლოზ ლოლობერიძესთან მქონდა ლაპარაკი ქართველების ბედოვლათობაზე ბორჩალოს მაზრაში და ზემო ქართლში. შევიფოდი, თუ რა უბედურებას მოასწავებდა ჩვენთვის სამშობლოს ტერიტორიის გაყიდვა, მშრომელი ხალხის გაბოგანობა, ღარიბებისათვის ლუკმა პურის გაწყვეტა.

— დიდი ხანია უნდა გეცოდნოდა, მომიგო მან, რომ აღმოსავლეთს საქართველოში ჩვენი წმინდლე დაგვადგებოდა... ხელს არ ვანძრევთ და თავისათვის არ ვზრუნავთ, მაშ რა სიკეთე დაგვეყრება? ნეტავი შავი ზღვის პირად არ აგვიკვეთდნენ ფებს და იქიდან არ აგვირიდნენ, შენის კარგად ყოფნით, თორემ...

მე ისე მეოცა ეს მისი შიში, რომ სიტყვა გააწყვეტინე და შევეკითხე თუ შავი ზღვის პირად რა შიში უნდა გვქონოდა, როცა იქ მჭიდრო მოსახლეობა გვქონდა და წმიდა წყლის ქართველობა, ყიზილბაშებთან და სხვებთან აურეველი, დიდ მომავალს გვიქადდა...

ღმერთსაც ექნას, მაგრამ ეშინია ჩვენი უსაქმო ყოყოჩობის და სულმოკლეობის და მათი შეუგნებელი ხეპრობის და ძალ-მომრეობის.

— რას ამბობთ, ეს და ეს კაცი, ესა და ეს თემი როგორ მისცემენ ვინმეს ნებას ქვეყნის აკლებიასა — მეოქი.

ნიკ. ლოლობერიძემ ირონიულად მომიგო: — არა მწამს სიბრძნე გლახაკთა! ასე უთქვამს სოლომონ ბრძენს.

მე გამეცინა. მაშინ ნიკ. ლოლობერიძის პესიმიზმს დავცინოდი მეგონა, და ახლა ვხედავ და ვგრძნობ, რომ თურმე დავცინოდი ჩვენს მაშინდელს მომავალს, ე. ი. აწინდელ დროს, ჩვენთვის საუბეჯუროს და მიწათსან გამსწორებელს.

„კლდის“ ამ წლის... N-ში დაბეჭდილი იყო ჩემგან ნათარგმნი „მმართველობის მოამბის“ წერილი იმის თაობაზე, თუ როგორ გვიპირებენ ჩვენ, ე. ი. აბხაზებს, მეგრელებს, გურულებს, ქობულელებს და აჭარლებს შავი ზღვის პირიდან აყრას.

ჩვენ უნდა აგვეყრონ და ჩვენს ნასისხლარსა და ნაოფლარზე სხვა ხალხი უნდა დაასახლონ.

ამას კი აღარ მალენ. ამას მოქმედებენ დღისით მზისით, საქვეყნოდ. ამას თავიანთ დამლას აკვრენ სახელმწიფო საბჭო და სახელმწიფოვე სათათ. სადაც სხედან ჩვენი კაცებიც, რომელთაგან ზოგი ცაში ვარსკვლავებს ზომავს, და ზოგი, ნაცარქექისავით, რომელიც პატარა დოქს ვერ ერეოდა მოსატანად, და დევების შესაშინებლად დიდ, ჩაკირულ ქურს ეპოტინებოდა ამოსაღებად, — მაღალ ფარდებზე მჭევრად ლაყბობენ, იმის მაგიერ, რომ

რეალურ საჭიროებებზე შეგნებით გულახდილად და მხნედ ილაპარაკონ...

წაიკითხეთ „კლდის“ ნაჩვენებს № ში მოთავესებული სტატია, რომელზედაც ზემორე მოგახსენეთ.

წაიკითხეთ და დამეთანხმებით, რომ ვილუპებით ნამდვილად, საუკუნოდ, ძირიან-ფესვიანად; ვილუპებით თვითთელი ჩვენგანი კერძოდ, და საერთოდ ყველანი, როგორც ერთი.

ამ თორმეტი წლის წინაუ გაქრა საქართველო პოლიტიკურად, დღეს ვისპობით ეთნოგრაფიულად, ვილუპებით ფიზიკურად, როგორც გურიაში იტყვიან „ანაგებად ვილუპებით“ ..

ჯერ წყლის ხმარება აგვიკრძალეს აღმოსავლეთს საქართველოში მიწის მოსარწყავად, სადაც მიწა ურწყავად მოუსავლიანია. ახლა მიწას გვაცლიან ფეხქვეშიდან დასავლეთს საქართველოში, სადაც მიწას რწყვა არ უნდა...

შერე რას ვსაქმობთ ამ დაღუპვის თავიდან ასაცდენად?

— არაფერს!

— მიზეზი?

„ჩვენი უსაქმო ყოყობა და სულმოკლეობა!“ ნიკ. ლოლობერიძის თქმისა არ იყოს.

— შერე ჩვენი დეპუტატები, ჩვენი პარტიები, ის ჩვენი გულის კუნჭულები?

— „არა მწამს სიბრძნე გლახაკთა!“ უთქვამს სოლომონ ბრძენს...

მაგმაძე.

12/XI 1913.

მ ა ც ი ვ ა რ ი

როგორ უნდა ითქვას ქართულად სიტყვა „ХОЛОДИЛЬНЫЙ“? ბატონი იასე რაქველის აზრით („თემი“ № 145)— „საცივე“; ბ. ა. ჭუმბაძე ბრძანებს („სახალხო გაზეთი“ № 1217) „ცივალიო.“ მე ვგონებ, ამ ორ სიტყვაში არც ერთი არ არის გამოსადეგი, ვინაიდან ვერც ერთი და ვერც მეორე ვერ ასრულებს სიტყვის უათავრესს დანიშნულებას: სისწორით არა ჰხატავს ცნების დედა აზრს. მართლაც, რას ნიშნავს „ХОЛОДИЛЬНЫЙ“? იმ გვარ მოწყობილობას, რომელიც ყოველ საგანს, ამ მოწყობილობაში მოქცეულს, ცივად ჰქმნის. თი-

თონ ეს მოწყობილობა ცივია თუ ცხელი— საკითხს არ შეადგენს. საგულისხმო აქ მხოლოდ ის არის, რომ „ХОЛОДИЛЬНЫЙ“ სხვა საგნის გამაცივებელია.

ხოლო რას ნიშნავს „საცივე“? მანუა და მაინც შესაწყნარებლოდა ვცანით ამ სიტყვის უცნაური ნაშენობა, სხვა აზრი ძნელია მივაკუთვნოთ, გარდა ს-ცივის ალაგისა. სხვა, ამავე გვარად ნაშენი სიტყვების აზრი ყველასათვის ცხადია: სასაპონე, საღვინე, სარძევე, სასიმინდე, სათივე, სალორე, საფუტკრე და სხვ. მაშასადამე, სიტყვა „საცივე“, სწორედაც რომ იყოს ნაშენი, მხოლოდ სიტყვის ალაგს აღნიშნავდა და არა იმას, რომ ეს ალაგი სხვა საგნის გამაცივარია.

ცივალი? რას ნიშნავს ეს სიტყვა? მსგავსად ნაშენი სიტყვები - ხმიადი, ფერადი, მწვადი, პურადი, ცვალებადი - რას ნიშნავენ? იმას, რომ საგანი თითონ განიცდის იმ მდგომარეობას, რომელიც გამოიხატება სიტყვის დედა აზრში, ესე იგი ამ სიტყვებით გამონახატი აზრი ზედ საგანზედვე ტრიალებს, სხვაზე არ გადადის. ხმიადი თითონ არის გამხმარი, სხვას როდი ახმობს; აგრეთვე მწვადი და სხვ.

მაშ არც ეს სიტყვა ვარგა.

ჩემის აზრით, ქართულ ენაში არსებობს მშვენიერი სიტყვა, საჭირო აზრის სავსებით გამომსახველი, ამასთან ლამაზად ნაშენი და კეთილხმოვანი. ეს სიტყვა არის „მაცივარი“. ამ სიტყვის თანამსგავსნი არიან: მაცხოვარი, მაწოვარი, მატყუარი, მაწყინარი, მანუგეშარი და მრავალი სხვა. ამ რიგად, ХОЛОДИЛЬНЫЙ — вагонъ, поѣздъ, Комитетъ, сѣздъ უნდა ითქვას: მაცივარი ვაგონი, სამაცივრო მატარებელი, მაცივრის ანუ სამაცივრო კომიტეტი, სამაცივრო კრება, სამაცივრო ლიტერატურა და სხვ. *)

დ. ამიერი.

*) ჩვენი რედაქცია სრულიად ეთანხმება ამ მოსაზრებას ბატონ ამიერისას და სახმარებლად სიტყვა „მაცივარი“ ექნება.

რედ.

შეცდომა თუ კლავიატი?

ჟურნალ განათლებაში, დასტამბულია:

მოტივები ფრიდრიხ ნიშეს კულტურულ-პედაგოგიურ აზრებიდან

Nur zum Schaffen
sollt ihr lernen.
Zarathustra.

იბსენის დრამის გმირი ჰეერ გუნტი ლაღად გატარებულ ცხოვრების შემდეგ უკვე ღრმად მახუცებულა, სახლში ბრუნდება. გატაცებული ეკონისტურ ფილოსოფიებით ბედნიერებისადმი, მზრუნავი მხოლოდ და მხოლოდ თავის საკუთარ „შე“-ზე, კმაყოფილი თავის თავს, ის არასოდეს არ მიდიოდა იმ გზით, რომელიც მისი აზრის, მისი დანიშნულების განხორციელებადის და საკუთარ „ცხოვრების სიშარბილადის“ მიიყვანდა. უხვად დაჯილდოებული ბუნებისგან, „ღვთიურა მადლით ცხებულა“, მ.გან უხასიათო, სუსტა ნების ხატრანა, მშობარა, მხოლოდ იმატამ სცხოვრობდა, რომ თავისი ურიცხვი სურვალი, ვნებათა დედა, მასწრაფება, თავისი ფილოსოფიულობა, გაჩხრახკა, მოთხოვნაფებანა და კმაყოფილებინა.

მისგან აწმუას შეიძლია, რომლისაკენაც ასე მიისწრაფოდა ჩემი გუდა. შეუვარს სამშობლო ჩემი შეიძლებისა, სამშობლო ჯერედ უცნობი, შორეულ ზღვაში გადაშლილი. იქითკენ მივაფრთხილებ ჩემს იაფქნებს, მას ვეძებ, მასკენ მივისწრაფი. მამაყვლით მიხდა აწმუას გამოსეიდა“.

ბ. ბ — ძე.

ჟურნალი „განათლება“ № VII 1913 წ.

ჟურნალ „Вѣстникъ воспитанія“-ში კიდევ დაბეჭდილია:

Мотивы изъ культурно-педагогическихъ воззрѣній Фридриха Ницше.

Nur zum Schaffen sollt ihr lernen.
Zarathustra.

Шееръ Гюнтъ, герой драмы Ибсена, послѣ безпутно прожитой жизни, возвращается домой въ глубокой старости. Въ эгоистической погонѣ за счастьемъ, думая всегда лишь

о благополучіи своего дорогого я, вѣчно довольный собою, онъ никогда не шель тѣмъ путемъ, который велъ бы къ осуществленію его призванія, назначенія, «справды его жизни». Богато одаренный природою, «впечатлѣнностью Божьей на челѣ», но безхарактерный, съ дряблою волею.

„Такъ осталось мнѣ любить лишь страну дѣтей моихъ, неоткрытую, въ дальнемъ морѣ; къ ней направляю я мои паруса, еищу и ищю безъ конца.

„Моими дѣтьми хочу я загладить, что я — дитя моихъ отцовъ; всѣмъ будущимъ испулю я эту современность“.

Александръ Дауге.

Вѣстникъ воспитанія № III 1910 г.

ჩვენ მოგვყავს აქ როგორც ქართულის, ისე რუსული წერილის დასაწყისი და დასასრული იმის დასამტკიცებლად, რომ მთელი წერილი სრული თარგმანია ერთი მეორისა. ეხლა არ ვიცით, ქართულიდან რუსულად თარგმნიან, თუ ქართულია რუსულის ცუდი თარგმანი! კარგი იქნება ბ. „განათლების“ რედაქტორმაც გამოიკვლიოს ესა.

ნარგიზი.

ნ ა რ ე კ ი

სოლემის გაზიცვა. ინგლისელი სუფრაჟისტები, რომლებმაც ქალთა საკითხის გამო ფოსტის ყუთებსა სწვავენ და თვით მინისტრსაც კი სცემეს, თურმე ეხლა ამერიკაში გადავიდნენ და სოლემის გაზიცვასა ქადაგობენ. წარმოიდგინეთ ეხლა თქვენ ამისთანა სურათი:

დაკეტულ კარებთან მილი-მოდის ქმარი და აი ძლივას გაბედა დაეკაკუნებინა იგი.

- თამაროჩკა, გამიღეთ ..
- ხმას არავინა სცემს.
- ჩემო ცუგრუმელა!

თამარა კი ამ ღროს პიანინას უკრავს ან გიტარაზედ დამღერის:

- „ბუღბუღს ენა, ვარდთ სინაზე „მოვტაცე და მოგთავაზე“...
- კარგი, თამარიკოშკა, გამიღე, რა არის!
- მერე, უფლებები მოიტანე? აბა მიჩვენე!
- უფლებები?.. მგონი და... და... დამეკარვა!
- აა! დაკარგეს.
- „ბუღბუღს ენა, ვარდთ სინაზე!..“

დაღვრემილი ქმარი დიდხანს უცქერის კიდევ კარების სახელურს...

ღმერთმა ნუ ქნას, ჩვენშიაც ასე წინ წავიდეს ქალების „განათლება“!

ქალთა სამეზო. ეზლახან ნორვეგიის პარლამენტმა მიიღო არჩევნების ახალი კანონი, რომელიც ამრავლებს არჩევნებში მონაწილე ქალებს 225 ათასით. ამ გვარად ეზლახან არჩევნებში მონაწილეობას მიიღებს 522 ათასი ქალი, ე. რ. 25 ათასით მეტი კაც-ამომრჩეველებზედ ქალებს ნორვეგიაში ეზლა მეტი ხმა აქვთ და ამით თავისი ქვეყნის ბედი მაჟორიტაფთ ხელში. მაგრამ ისინი ამით არ სარგებლობენ და ჯერ მათ პარლამენტში არ არის არჩეული არც ერთი დეპუტატი—ქალი. ნორვეგიის ქალი ზომიერი და მშვიდობის მოყვარეა.

საყურადღებოა სუფრაჟისტებისთვის!

ამერიკული ზრდილობა. იყო დრო, როცა ამერიკელებზედ ამბობდნენ, ქულები კეფაზედ დალურსმული აქეთო, რადგანაც ისინი ჩვეულებრივ ქუდს არავის უზდიდნენ. ეზლა ისინი მეორე უკიდურესობამდის მივიდნენ. ამერიკელებს ხომ სანახევროდ არაფერი უყვართ, და აი თურმე შესდგა ამერიკელების კორპორაცია, რომლებიც ქადაგობენ, არამც თუ ნაცნობებს, დიდი და გამოჩენილი ხალხის ძეგლებსაც კი უზადონ ქუდი და თავი უკრან.

ღმერთმანი, მშვენიერი აზრია! ნეტა ჩვენშიაც შემო-

იღონ ეგ: იქნებ მაშინ მაინც ისწავლონ გამოჩენილ მამულიშვილთა პატივიცემა და თავყვანისცემა.

ერთი შაურად მთელი სიმდიდრე. ნამდვილი ამბავია. თურმე ლონდონში ერთმა ინგლისელმა მდიდარმა ფრანკ პენფილდმა, რომ დაემტკიცებინა თავისი ნაცნობებისთვის, თუ რა ძნელია ქუჩაში ხელზედ მოვაჭრობა, გადაიცვა გლახის ძონები, აიღო რამდენიმე ბლუჯა ათ-ათ თუმნიანებისა, გავიდა ქუჩაში, და გამვლელ-გამომვლელს აღირებდა თითო ბლუჯას ერთ შაურად.—ნამდვილი ათ-თუმნიანები თითო შაურად! აბ, გაიფდია! იყიდეთ! სიმდიდრე შაურად!—ვიროდა თურმე მთელი დღე ფრანკი პენფილდი

მაგრამ მთელი დღე დაღამდა, და შაური არავინ გაიმეტა, რომ მთელი სიმდიდრე მიეღო. გამვლელი შეხედავდა ხოლმე ამ „სულელს“ და მიდიოდა თავის გზაზედ.

ასე ძნელი ყოფილა ქუჩაში ვაჭრობა.

რედაქტორ-გამომცემელი

რ. გაბაშვილი.

1894 წლიდან

1913 წლამდის

ს ა უ კ ე თ ე ს ო დ გ ი ნ ო დ ი ო გ ლ ე ბ ა დ გ ი ნ ო

საზოგადოება „კ ა ხ ე თ ი“-სა

ტელეფონი:
№ 73 და 3—51.

თბილისი: გოგოლის ქუჩა 63
და ერევნის მოედანი.

განყოფილებანი: ბაქოში, ასხაბადში, ტაშკენტში, მოსკოვში, ბათომში, რასტოვში და სხ.

ელექტრო-მბეჭდავი სტამბა ს. ლოსაბერიძისა, მოსკოვის ქუჩა № 5.